

Elment a valódi emlékezet kutatója: Martin A. Conway (1952 – 2022)

Meghalt az elmúlt 40 év egyik legjelentősebb emlékezetkutatója, a nemzetközi memóriakutatás vitathatatlanul legnagyobb szervezője, identitásformálója. Nehéz szabálytalanabban induló akadémiai karriertörténetet elképzelni az övéénél. A legendás történet szerint éppen mozdonyvezetőként dolgozott, amikor vezetés közben a rádióban hallott egy érdekes beszélgetést az emlékezet pszichológiájáról. Ezért úgy döntött, hogy beiratkozik az Open University pszichológia képzésére és esti tagozaton elvégzi azt. Éppen Martin kutatásaiból tudjuk, hogy ez nem biztos, hogy pontosan így történt, de a részletektől eltekintve a történet lényegében igaz.

Ezt követően szinte hihetetlen sebességgel vált a brit kísérleti pszichológia egyik legismertebb alakjává. Cambridge-ben a legendás Applied Psychology Unitban kezdett postdoc-ként, majd egy viszonylag jelentéktelen helyen, a Lancasteri Egyetemen kapott egyetemi állást, ahol feleségével, Sue Gathercole-lal megalapították a kutatási terület mára egyértelműen legnagyobb presztízsű lapját a *Memory*-t. A célkitűzés már akkor is az volt, hogy olyan kutatások kapjanak publikációs felületet, amelyeket a verbális tanulási paradigma keretében működő kísérleti pszichológiai lapok nem fogadtak szívesen. Ez lett az a folyóirat, amely megalapozta az önéletrajzi kutatások új módszertanát, összekapcsolta az emlékezetkutatást a személyiséglélektannal, a pszichoanalitikus elméletekkel és a neuropszichológiai kutatásokkal. Ma is ez a folyóirat az, amire az idegtudomány művelői leginkább figyelnek, ha az emlékezet kutatásával kapcsolatos új, innovatív viselkedéses módszerekkel akarnak találkozni.

Conway és Gathercole innentől kezdve egyértelműen a terület fő motorjaivá váltak. Megalapították az emlékezetkutatás legnagyobb hatású konferenciasorozatát az ICOM-ot (International Conference on Memory). Martin itt is alkalmazta mindazt, amit az eseményekkel kapcsolatos emlékezetről megtudott. A konferenciát csak ötévenként tartották meg, így az ICOM mindig kiemelkedett a konferenciasorozatokból és alkalmas volt arra, hogy valóban rendkívül intenzív, a személyes újratalálkozások katarziszát is megadó nagy konferencia legyen. Annak ellenére, hogy az ICOM-okon rendszeresen több mint ezren vettek részt, kevés olyan kutatóval találkozni a világban, aki, ha részt vett rajta, ne a kedvenc konferenciájaként, igazi személyes csúcspontként emlékezzen az eseményre. Ehhez jelentősen hozzájárult Martin személyisége is, annak ellenére, hogy világéletében kerülte, hogy a figyelem középpontjában legyen, irigylésre méltó lazasággal a háttérből szervezte meg ezeket a hatalmas eseményeket. És ezek a konferenciák pontosan azt a célt szolgálták, amit Martin mindig is a legfontosabbnak tartott a száraz előadások helyett: a közösségi identitásformálást és a közös történetek felépítését. Ma a világon sok ezer olyan kutató dolgozik, akik elsősorban memóriakutatóként, nem pedig pszichológusként vagy idegtudósként azonosítják magukat. Ebben Martinnak döntő szerepe volt az elmúlt évtizedekben.

Lancaster után egy patinás tudományos helyen, a Bristoli Egyetemen lett tanszékvezető, ahol az általa létrehozott tanszék egyértelműen a világ egyik vezető emlékezetkutató műhelyévé vált. Mindeközben világhírű kutató feleségével felneveltek öt gyereket. Aki nála dolgozott vagy tanult, már az első pillanatban szembesülhetett azzal, hogy nem egy szokványos akadémiai figurával áll szemben. Martin a legnagyobb világkonferenciák keynote előadásait is képes volt rövidnadrágban és szandálban megtartani, azonnal szétfeszítette a merev, formális kereteket. Tudományos előadásai mindenféle szemfényvesztő kellék nélkülöző, tömény perspektíva-utazások voltak. Rendkívül közvetlen és laza ember volt, képes volt a nagy ember előtt álló fiatal kutatók szorongásait pillanatok alatt feloldani és

néhány mondattal a pályájukat is meghatározni. A kísérleti pszichológia Krúdy Gyulájaként szinte érthetetlenül hatalmas életművet hozott létre. Nem elég, hogy folyamatosan jelentős köteteket, folyóiratokat szerkesztett és konferenciákat szervezett, hogy mára egy óriási kutatási terület elsősorú szakmai tekintélyeként hatalmas mennyiségű bírálati munkát végzett, de a felszínes szemlélő azt láthatta, hogy ideje nagy részében különböző asztaloknál üldögél, a napszaknak megfelelő folyadékokkal a poharában, és valakivel elmélyült beszélgetést folytat. A konferenciákon nem igazán látogatta az előadásokat, viszont nem nagyon volt olyan résztvevő, akivel ne váltott volna néhány szót.

Hatalmas elméleti építmény az, amelyet megteremtett. Az emlékezés valódi működése ma nem érthető meg az ő munkásságának ismerete nélkül. Martin rossz néven venné, hogy vele kapcsolatban tudományometriai adatokat idézek, nem sokra becsülte ezeket, de fontos látni, hogy sok száz publikációja közül csak az önéletrajzi emlékezet legfontosabb modelljét megteremtő három nagy írása önmagában több mint 10.000 hivatkozással rendelkezik. Sokszor járt Magyarországon, sok barátja, tanítványa volt nálunk, nagyon szeretett itt lenni. Nagyon sok mai élvonalbeli fiatal kutatónak jelentett hatalmas lökést a karrierje kezdetén, hogy találkozhatott vele.

A járvánnyal kapcsolatos lezárások rettenetes korlátot jelenthettek egy ennyire aktív, állandóan utazó, szervező embernek. Pár hónapja jött a hír, hogy váratlanul teljesen visszavonul. Néhány kollégája ebből az alkalomból egy hatalmas online eseményt szervezett neki, amelyen a kutatási területen dolgozók jelentős része megjelent. Ő azonban éppen csak be tudott jelentkezni. Akkor értettük meg, hogy nagy a baj. Ahogy ez mostanában sajnos gyakran előfordul, legyengülten érte a Covid-fertőzés. Hogy milyen borzasztóan korán ment el, az abból látszik, hogy a nála egy generációval idősebb nemzedék búcsúztatja most világszerte. Az óriási életmű itt marad, és a diákok és a kutatók az írásait olvasva olyan komplex ismereteket kaphatnak az emlékezetéről, amelyek korábban nem álltak rendelkezésre. Viszont nekünk, akik közelről ismertük mindez sovány vigasz, már most is nagyon hiányzik.

2022. április 1. Racsmány Mihály